

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Рісений
КОБ'ЗАР

Хорова Шевченкіана

До 200-літнього ювілею

**Зібрання хорових творів
у семи томах**

Твори а капела

Томи 1, 2, 3

**Твори
з інструментальним
супроводом**

Томи 4, 5

**Твори великої форми
з симфонічним
оркестром**

Томи 6, 7

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Рісений
КОБ'ЗАР

Хорова Шевченкіана

Твори
з інструментальним супроводом
Том 4

Укладач:

П. І. МУРАВСЬКИЙ

Ідея видання, загальна редакція,
біографічні довідки про композиторів, бібліографія:

О. А. ШОКАЛО

Музична редакція, бібліографія,
біографічні довідки про композиторів:

М. І. ГУЛКОВСЬКИЙ

Київ
Видавництво Ліра-К
2023

До семитомного зібрання хороспівів на поезію Тараса Шевченка дібрано 280 хорових інтерпретацій 146 композиторів та 12 народних хорових пісень. Переважна більшість їх досі лишалася маловідома навіть виконавцям і шанувальникам українського хорового співу та Шевченкової поезії. Систематизоване видання такої великої кількості хорових творів на поезію національного генія здійснюється вперше.

Пісенний «Кобзар» унікальний тим, що в ньому системно зібрано майже всю хорову музику на поезію великого Співця України від середини ХІХ до початку ХХІ ст. Тарас Шевченко – чи не єдиний у Світі поет, майже вся поетична спадщина якого живе у співі. На основі «Кобзаря», який містить 237 поетичних творів, написано понад 300 авторських хорових творів і записано близько 100 народних хорових пісень. У цілому на Шевченкову поезію написано понад 3 000 композиторських інтерпретацій різних форм і жанрів від солоспівів до хороспівів, кантат, симфоній, опер, ораторій, балетів. Це неперевершене поетично-музичне явище у світовій культурі.

Усі твори нотного зібрання *Пісенний «Кобзар»* розподілено на три групи: *твори а капела* – 1, 2, 3 томи; *твори з інструментальним супроводом* – 4, 5 томи; *твори великої форми з симфонічним оркестром* – 6, 7 томи.

Таке багатство співаної поезії Т. Шевченка збагатить програми професійних і самодіяльних хорових колективів. Це рідкісне зібрання також надолужить брак нотних видань та сприятиме поглибленню інтересу до Шевченкової поетичної спадщини й української хорової музики та їх популяризації в Україні й Світі.

Нотне видання передбачено для поширення в бібліотечній мережі, в середніх та вищих музичних навчальних закладах, у школах.

Упорядкував це рідкісне зібрання *Хорової Шевченкіани* Павло Іванович Муравський (1914–2014) – великий український хоровий диригент і педагог, легенда хорового мистецтва ХХ–ХХІ століть, патріарх української музичної культури, народний артист України, почесний академік Національної академії мистецтв України, лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка (1979), Герой України (2009).

Видання приурочене 200-літтю Тараса Шевченка й 100-літтю Павла Муравського.

This 7-volume collection of choral works based on the poetry of Taras Shevchenko contains 280 works by 146 composers and 12 folk songs. The vast majority of them are still relatively unknown even among choral artists and fans of choral singing and Shevchenko's poetry. This is the first time that such a large number of choral works based on the writing of Ukraine's national genius have been published.

The «Kobzar» of Song is unique as it contains systematically collected almost all of the choral music composed from the mid-19th till the beginning of the 21st century on the poetry of Ukraine's great bard. Taras Shevchenko is likely the only poet in the world whose poetic heritage lives on in a song. In total, more than 3,000 composer interpretations of various forms and genres, from solos to choruses, cantatas, symphonies, operas, oratorios, and ballets, were written on Shevchenko's poetry. This phenomenon is unparalleled in world culture.

The works in the musical collection «Kobzar» of Song are arranged into three groups: a cappella works – 1, 2, 3 volumes; works with instrumental accompaniment – 4, 5 volumes; large forms of symphonic work – 6, 7 volumes.

This wealth of Shevchenko's poetry in song will enrich the programs of professional and amateur choirs. This rare collection will also address the shortage of printed music and will contribute to a deeper understanding of Shevchenko's poetic contributions, as well as of Ukrainian choral music and its popularization in Ukraine and abroad.

This edition will be distributed via library networks and music academies of higher learning and schools.

This rare collection of choral songs based on Shevchenko's poetry was compiled by Pavlo Ivanovych Muravskiy (1914–2014), the great Ukrainian choral conductor and pedagogue, the legend of the choral art form in the 20th and 21st centuries, patriarch of Ukrainian music culture, People's Artist of Ukraine, Shevchenko Prize winner (1979), and Hero of Ukraine (2009).

This publication coincides with the 200th anniversary of the birth of Taras Shevchenko and the 100th anniversary of the birth of Pavlo Muravskiy.

***Підготовку видання здійснив Благодійний фонд «Хорова школа Павла Муравського»
за Всеукраїнським мистецьким проектом «Україна співає «Кобзаря»».***

Зверстано за фінансової підтримки добродія Євгена Михайловича Дран'ятого.

Надруковано за кошти Видавництва Ліра-К (директор – В. І. Зарицький).

ВІД УКЛАДАЧА

Павло Муравський, 1948

Я дуже люблю й тонко чую поезію Тараса Шевченка, бо вона йде від самого серця! Шевченкова поезія легко кладеться на музику й легко співається, бо вона сповнена живим мелодійним звучанням. Мій заповітний задум – записати зі взірцевим академічним колективом усю Хорову Шевченкіану. Цей мистецький задум довгі роки тримає мене на Білому світі.

Колись у людей любов і повага до «Кобзаря» була вища, як зараз. Тоді частіше й більше його читали, співали. А тепер співаних творів з «Кобзаря» знають дуже мало, всього декілька. А в моєму розпорядженні 160 опрацьованих хорових партитур, які я вже підготував для запису. Вони й склали основу цього видання.

Я уклав це унікальне нотне зібрання, працюючи над добором нот для запису покладеної на хорову музику Шевченкової поезії. За всю історію музичного освоєння поетичної спадщини нашого генія – це перше найповніше видання Хорової Шевченкіани. Такого в Україні ще не було. Випуск у світ близько 300 хорових творів на поезію Тараса Шевченка в одному зібранні здійснюємо вперше.

Свого часу я записав з капелами «Трембіта» й «Думка», хорами Українського радіо й диригентсько-хорового факультету Київської державної консерваторії (з 1995 – Національна музична академія України) імені П. І. Чайковського 32 хорові твори. Вони увійшли до першого аудіоальбому з трьох компакт-дисків, яким у 2010 році започатковано серію Пісенний «Кобзар».

На жаль, мені не вдалося організувати взірцевій академічний хор для повного запису Пісенного «Кобзаря». Тож завершити свій мистецький задум на основі цього зібрання Хорової Шевченкіани заповідаю моїм учням. Їм належить здійснити Всеукраїнський мистецький проект «Україна співає «Кобзаря»».

Звучання Пісенного «Кобзаря» має бути на рівні геніальної Шевченкової поезії. А здійснені кращими хорами записи стануть доступні широкому загалу: вони розійдуться по школах, бібліотеках, закладах культури, й люди матимуть змогу слухати їх постійно. І так ми чути мемо й згадуватимемо Шевченка не тільки в день його народження і в день пам'яті, а повсякчас і осягатимемо силу його духу та самі оживатимемо душами. Високомистецьке хорове озвучення проникливої Шевченкової поезії дає потужне відчуття волі й спонукає людей до культурного розвитку. А культурні люди й житимуть краще, бо культурна людина знає, що треба робити, щоб жити не абияк, а достойно.

І в цьому нам дуже допоможе хоровий спів, бо гуртовий спів розвиває взаємовідчуття, спонукає до самоорганізованості, заохочує до співпраці й згуртовує людей у культурну спільноту. Хоровий спів сприяє розвитку національної самосвідомості й загальної культури суспільства та об'єднує людей у народ. Спів активізує все єство людське. Спів дає відчуття волі!

Хоровий спів – найулюбленіше мистецтво нашого народу, бо кожній людині дає можливість долучитися до спільного духовного джерела. Хоровий спів єднає людські серця, підносить їхній внутрішній настрій, надихає на гармонію, налаштовує на природний лад. Традиційний український хоровий спів на основі природного ладу сприяє наведенню ладу в суспільстві. За допомогою хорового співу як базового мистецтва Української культури ми здатні змінити наше життя на краще, бо Україна багата природою й здібними людьми, мовою й пісенністю. Треба тільки позбутися столітніх звичок прислужувати чужинцям і перестати говорити-думати й співати чужою мовою. Коли мова й пісня стануть українською цілістю, тоді й Українці стануть культурною цілістю, й Україна буде цілісна, сильна.

Визначальний вплив на культурний розвиток молодого покоління провідних народів має музична освіта й хоровий спів. І найкращий спосіб для виховання дітей і розвитку музичної й загальної культури Українців – запровадити в загальноосвітніх школах уроки музичної грамоти й хорового співу.

В Україні для музичної освіти не вистачає хорової літератури, а це семитомне зібрання надолужить брак нотних видань і популяризуватиме шедеври української народної й класичної хорової музики на основі Шевченкової поезії. Тут зібрано твори різного ступеня складності, тож цим нотним зібранням зможуть користуватися і навчальні, й професійні хори.

Видання Хорової Шевченкіани, безумовно, сприятиме музично-хоровій освіті й поглибленому вивченню Шевченкової поетично-пісенної спадщини та її популяризації в Україні й Світі.

Приурочую цю працю до 200-літнього Шевченкового ювілею й свого 100-ліття.

14.І.2014

ВІД РЕДАКТОРІВ

Шевченків поетично-лісенний феномен – виняткове явище в українській і світовій поезії й музиці. Тарас Шевченко – чи не єдиний у Світі поет, майже вся поетична спадщина якого живе у співі. На основі «Кобзаря», який містить 237 поетичних творів, написано понад 300 авторських хорових творів і записано близько 100 народних хорових пісень. У цілому на Шевченкову поезію написано понад 3 000 композиторських інтерпретацій різних форм і жанрів од солоспівів до хороспівів, кантат, симфоній, опер, ораторій, балетів. Це неперевершене поетично-музичне явище у світовій культурі.

Хороспіви й вокально-симфонічні твори на поезію Тараса Шевченка являють собою *Хорову Шевченкіану* – надзвичайно багату й маловивчену сферу Шевченкознавства та українського музичного мистецтва.

Перше систематизоване, найповніше зібрання *Хорової Шевченкіани* уклад Павло Іванович Муравський (1914–2014) – великий український хоровий диригент і педагог, легенда хорового мистецтва ХХ–ХХІ століть, патріарх української музичної культури, народний артист України, почесний академік Національної академії мистецтв України, лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка (1979), Герой України (2009).

Заповітний мистецький задум маестро П. І. Муравського – записати з українським взірцевим академічним хором усю *Хорову Шевченкіану* під символічною назвою *Пісенний «Кобзар»*. Значну частину *Хорової Шевченкіани* П. Муравський записав свого часу з капелами «Трембіта» й «Думка», хорами Українського радіо й Київської консерваторії. Записи 32-х хорових творів увійшли до «Золотого фонду» Українського радіо, й їх видано в музичному альбомі з трьох компакт-дисків *Пісенний «Кобзар»*. Диригує Павло Муравський (2010), яким започатковано аудіопублікацію *Пісенного «Кобзаря»*. Маестро П. Муравський заповів своїм учням і послідовникам завершити свій грандіозний задум на основі укладеного ним нотного зібрання хорових творів *Пісенний «Кобзар»*.

Учні й послідовники П. І. Муравського зорганізувалися в Благодійний фонд «Хорова школа Павла Муравського» та завершили заповіданий учителем *Всеукраїнський мистецький проект «Україна співає «Кобзаря»*»: здійснили редакційну підготовку нотного зібрання хорових творів у семи томах *Тарас Шевченко. Пісенний «Кобзар»*. *Хорова Шевченкіана* та перший масштабний запис на його основі провідними українськими академічними й народними хорами звукового видання *Тарас Шевченко. Пісенний «Кобзар»*. Усю підготовчу, редакторську й експертну роботу для нотного й звукового видань представники Хорової школи П. Муравського виконали на громадських засадах: добирали, редагували й звіряли ноти, добирали твори для запису й визначали виконавців, а також організували записи й проводили їх експертне оцінювання.

Визначальна особливість унікального семитомного зібрання *Хорової Шевченкіани* – його практична цінність, бо нотний матеріал опрацьовували для впровадження в сучасну музичну педагогіку й концертно-виконавську діяльність сам маестро П. І. Муравський та представники його хорової школи й послідовники мистецького методу: Л. В. Бухонська, І. Д. Гамкало, М. І. Гулковський, А. Г. Масленнікова, Т. В. Миронюк, І. Я. Павленко. Поетичні тексти звірено з академічним виданням: *Тарас Шевченко. Зібрання творів у шести томах*. – К., 2003.

До семитомного зібрання хороспівів на поезію Тараса Шевченка дібрано 280 хорових інтерпретацій 146 композиторів та 12 народних хорових пісень. Переважна більшість їх досі лишалася маловідома навіть хоровим виконавцям та професійним поціновувачам українського

хорового співу й Шевченкової поезії. Чимало хорових творів стали бібліографічними раритетами, й їх важко знайти. Ці пісенні коштовності П. Муравський збирав і плекав упродовж усього свого життя й уклав у цілісне зібрання.

Для компонування томів редактори використали нотний матеріал, дібраний Павлом Івановичем і частково ним власноруч переписаний: авторські рукописи композиторів, друковані твори з різних видань. П. Муравський почав збирати *Хорову Шевченкіану* ще з 30-х років ХХ століття, переписуючи ноти. Наприклад, копія хору П. Чайковського «Навгороді коло броду» датована 1938 роком. П. І. Муравський надав з особистого нотного архіву близько 200 основних партитур, 160 з яких опрацював для запису. Його редакцію в цих партитурах позначено курсивом. Ці твори Павло Іванович збирав, опрацьовував і виконував з різними хорами протягом своєї 80-літньої мистецько-педагогічної діяльності. Цей основний список розіслали на хорові кафедри в музичні заклади України, де працюють колеги, учні й послідовники маестро П. Муравського. В результаті, до основного добору додано народні мелодії, призабуті авторські твори та найновіші твори сучасних композиторів.

Праця над нотним виданням згуртувала значне коло учнів, колег і послідовників мистецьких принципів і стилю Павла Муравського, які працюють по всій Україні й за кордоном. Тож висловлюємо сердечну подяку за слушні пропозиції до видання цим подвижникам хорового мистецтва, зокрема: П. М. Голінатому – педагогові, хоровому диригентові з Чорткова, заслуженому працівникові культури України; П. В. Гушоватому – завідувачу кафедри методики музичного виховання й диригування Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, заслуженому працівникові культури України; Л. П. Філоненку – завідувачу кафедри музикознавства й фортепіано Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, доктору філософії мистецтва; М. Г. Михацю – доцентів Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, головному диригентові Львівського академічного музично-драматичного театру імені Юрія Дрогобича, заслуженому діячеві мистецтв України; М. П. Мечнику – старшому викладачеві Терехівського вищого училища культури, заслуженому працівникові культури України; В. Ю. Мішалову – бандуристові й дослідникові кобзарства, композиторові, диригентові, засновникові Канадської капели бандуристів, заслуженому артистові України; музикознавцям, чії дослідження слугували надійним орієнтиром у підготовці цього видання; співробітникам Відділу музичних фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за допомогу в пошукові необхідних нотних текстів і наукових праць.

Пісенний «Кобзар» унікальний тим, що в ньому системно зібрано майже всю хорову музику на Шевченкову поезію від середини ХІХ до початку ХХІ ст. Систематизоване видання такої великої кількості хорових творів на поезію великого Співця України здійснюється вперше. Тут представлено доробок широковідомих композиторів-класиків, які заклали основи професійного музичного освоєння Шевченкової поезії, й менш znаних композиторів з цілої України й українського зарубіжжя, які далі розвивали й розвивають *Хорову Шевченкіану*.

Усі твори нотного зібрання *Пісенний «Кобзар»* розподілено на три групи: *твори а капела* – 1, 2, 3 томи; *твори з інструментальним супроводом* – 4, 5 томи; *твори великої форми з симфонічним оркестром* – 6, 7 томи.

Четвертим томом розпочинаємо видання *творів з інструментальним супроводом*. До 4-го тому дібрано 41 твір 16 композиторів. Тут, як і в попередніх томах, згідно з задумом П. Муравського, композиторів подаємо за хронологією їх життя. Такий підхід дає можливість досягнути послідовність процесу музичного освоєння Шевченкової поезії та формування стильових напрямків українського хорового мистецтва ХІХ–ХХІ століть у цій царині. Добірки творів подаємо за абеткою, а хорові цикли – за порядковими номерами.

Завершальною частиною *Всеукраїнського мистецького проекту «Україна співає «Кобзаря»»* є звукове видання *Тарас Шевченко. Пісенний «Кобзар»* – перший системний, масштабний запис провідними українськими хорами 110 творів 86 композиторів. Обсяг аудіовидання – три музичні альбоми (по три CD в кожному): перший – *твори а капела*; другий – *твори з інструментальним супроводом*; третій – *твори великої форми з симфонічним оркестром*.

До другого аудіоальбому дібрано 42 твори 30 композиторів. Ці записи з інструментальним супроводом можна слухати на сайті «Хорова школа Павла Муравського»: <https://pavломuravskiy.com/risennyj-kobzar-albom-2.html>

У записові *Пісенного «Кобзаря»* взяли участь на благодійних засадах 45 провідних хорових колективів з 17 міст України й діаспори під орудою учнів і послідовників маестро П. І. Муравського.

Завдяки першому системному, найповнішому нотному виданню й аудіозаписові *Хорової Шевченкіани* став доступний широкому загалові майже весь співаний «Кобзар». Завдяки такому великому розмаїттю співаної поезії Тараса Шевченка українці чутимуть і згадуватимуть національного генія «*не тільки в день його народження і в день пам'яті, а повсякчас*», і переїматимуться силою його духу та самі оживатимуть душами.

Видання нотного зібрання *Хорової Шевченкіани* та аудіозаписів приурочено 200-літтю Тараса Шевченка й 100-літтю Павла Муравського.

Нотне видання й аудіозаписи передбачені для поширення в бібліотечній мережі, в середніх та вищих музичних навчальних закладах, у школах.

Дуже сподіваємося, що *Пісенний «Кобзар»* відкриє неоціненні скарби *Хорової Шевченкіани* вчителям і учням шкіл, педагогам і студентам музичних навчальних закладів, хоровим диригентам, усім шанувальникам поетичного генія Тараса Шевченка й українського хорового співу.

Велике розмаїття співаної поезії Т. Шевченка збагачує програми навчальних, професійних і самодіяльних хорів, відкриває неоціненні скарби *Хорової Шевченкіани* вчителям і учням шкіл, педагогам і студентам музичних навчальних закладів, хормейстерам, усім шанувальникам поетичного генія Тараса Шевченка й українського хорового співу, посилює загальносуспільний інтерес до Шевченкіани й хорового мистецтва, спомагає розвиткові української музичної й загальнонаціональної культури.

Пісенний «Кобзар» – своєрідний музичний ключ до проникливого сприйняття й цілісного осягнення Шевченкового поетичного світу. Високомистецьке хорове озвучення «Кобзаря» витончує відчуття й розкриває глибинну суть Шевченкової поезії, сприяє розвиткові хорового співу – базового мистецтва української культури.

Пісенний «Кобзар» цілісно явив прадавню традицію українського хорового співу й феномен *Хорової Шевченкіани*. *Пісенний «Кобзар»* як цілісне нотно-звукове зібрання започаткував новий напрям у Шевченкознавстві – *Хорову Шевченкіану* та став гідним музичним пам'ятником Великому Кобзареві України.

Олександр Шокало,
шевченкознавець, керівник Всеукраїнського мистецького проекту
«Україна співає «Кобзаря»»

Мірча (Мирослав) Гулковський,
хоровий диригент, педагог,
лауреат міжнародних конкурсів

МИХАЙЛО ВЕРБИЦЬКИЙ (1815–1870)

ЗАПОВІТ

Andante grave

p *f* *p* *f*

p *cresc.* *p*

5

9

12

Musical score for piano, measures 12-14. Treble and bass staves with chords and arpeggios.

15 Бас соло *mp espress.*

Як у - мру, то по - хо - вай - те ме -

Musical score for piano and bass, measures 15-18. Includes vocal line and piano accompaniment. Dynamics: *mp espress.*, *ff*, *p*. Marking: *8va*.

19 Тенор *Maestoso*

- не на мо - ги - лі,

Бас *f*

се - ред *f*

Musical score for tenor, bass, and piano, measures 19-22. Includes vocal lines and piano accompaniment. Dynamics: *f*, *f*, *p*, *ff*, *f*. Marking: *Maestoso*.

23 Сопрано

Альт

Бас

Тенор

Бас

26

се - ред сте - пу ши - ро - ко - го,

се - ред сте - пу ши - ро - ко - го,

сте - пу ши - ро - ко - го на Вкра - ї - ні

на Вкра - ї - ні ми - лій, щоб ла - ни ши -

на Вкра - ї - ні ми - лій, щоб ла - ни ши -

ми - лій, щоб ла - ни ши - ро - ко - по - лі, і Дні -

29

-ро - ко - по - лі, і Дні - про, і кру - чі бу - ло вид - но,
 -ро - ко - по - лі, і Дніп - ро, і кру - чі бу - ло вид - но,

-про, і кру - чі бу - ло вид - но, бу - ло

32

бу - ло чу - ти, як ре - ве ре - ву - чий.
 бу - ло чу - ти, як ре - ве ре - ву - чий.
 чу - ти, як ре - ве ре - ву - чий. Як по -

35 *p* *cresc.* *f* *p* *cresc.*
Як по - не - се з У - кра - ї - ни у си - не - є
Як по - не - се з У - кра - ї - ни у не - є
p *cresc.* *f* *p* *cresc.*
- не - се з У - кра - ї - ни у си - не - є
cresc. *cresc.*
cresc. *f* *p*
38 *f* *ff* *f* *ff*
мо - ре кров во - ро
мо - ре кров во - ро
f *ff*
мо - ре кров во - ро
f *ff*

41

Бас соло *p* *cresc.*

От той - ді я і ла -

жу...

жу...

жу...

ff *pp*

8va

45 *f* *cresc.* *ff*

-ни, і го - ри - все по - ки - ну і по - ли - ну до са - мо - го бо -

cresc.